

Божкова Г. Л. (м. Миколаїв)

Дослідження НКС на Миколаївщині: традиції, напрями та перспективи

Миколаївська область у загальносвітовому процесі збереження культурної спадщини людства

В 2016 р. Миколаївська область приєдналась до загальносвітового процесу, метою якого є збереження культурної спадщини людства – процесу, який розпочався у 2003 році із прийняттям Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини та приєднання України до цього руху у 2008 р. До речі, саме українська сторона, ще у 1991 р. звернула увагу світової громадськості на проблему охорони пам'яток нематеріальної культури та виступила одним із ініціаторів створення Міжнародного центру з питань збереження нематеріальної культурної спадщини (НКС), як механізму координації зусиль в цій галузі [1].

Засідання Обласної комісії з формування переліку елементів нематеріальної культурної спадщини Миколаївської області

Роботу з практичної реалізації положень Закону України «Про приєднання України до Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини» від 2008 р. у Миколаївській області взяло на себе Управління культури, національностей та релігій облдержадміністрації. Координаційна, організаційна та методична робота в цьому напрямку проводиться Миколаївським обласним центром народної творчості та культурно-освітньої роботи (МОЦНТ та КОР) під керівництвом заслуженої артистки України Н. Баштової.

Робота миколаївського ОЦНТ в контексті збереження НКС базується на величезному досвіді та надбаннях багатьох років попередньої роботи. Зокрема, впродовж останніх двадцяти років, на регулярній основі проводились етнографічні експедиції по селах району, в результаті яких було зібрано значний масив автентичного пісенного фольклору. Унікальні календарні, обрядові, родинно-побутові пісні, весільні та танцювальні поспівки, частівки та заспіви, історичні пісні, балади, козацькі та рекрутські пісні, народні замовляння, звичаї та обряди, традиції народного театру тощо було записано засл. працівниками культури О. Шпачинським, А. Затуряном та Г. Стрелецькою, к. мист. н. В. Хоменко та В. Івановим, засл. арт. України І. Обревко, методистами МОЦНТ та КОР В. Бойченко, В. Ромко, Г. Елерт, С. Бабуриною, С. Пилипчук, Т. Скубченко та ін. [2–12].

Іншим напрямом роботи фахівців Центру стало дослідження традицій українських ремесел, зокрема – вишивки, ткацтва, лозоплетіння, гончарства, валяння тощо. В області працює близько п'яти тисяч майстрів, які в своїй роботі спираються на давні народні традиції, відтворюють старовинні технології. Дослідження в цій галузі впродовж багатьох років координуються керівником творчого об'єднання майстрів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва «Прибужжя», заслуженим працівником культури В. Кривцовою.

Пісні народного фольклорного вокального ансамблю «Калужаночки» є окрасою Списку нематеріальної культурної спадщини Березнегуватського району (учасники колективу серед експозиції народознавчого музею «Дідова хата» с. Калуга)

Важливим напрямом діяльності по дослідженню НКС є, безумовно, робота на місцях. Згідно із методичними рекомендаціями МОЦНТ та КОР, в кожному районі Миколаївської області було створено ініціативні групи, до складу яких увійшли представники місцевих органів влади, фахівці районних методичних центрів, будинків культури, музеїв, бібліотек, керівники та учасники фольклорних колективів, краєзнавці тощо.

Величезна робота зі збору інформації про різноманітні елементи НКС проводиться співробітниками бібліотек та музеїв Миколаївщини. На сьогоднішній момент в області діє розгалужена мережа сільських історичних, історико-краєзнавчих, етнографічних музеїв, серед яких – музей селянського побуту «Берегиня» с.Доброжанівки Врадіївського району, Сланецький народний історичний музей, історико-краєзнавчий музей «Пошук» с. Лимани; народний краєзнавчий музей с. Курячі Лози; народний музей історії села та виноградарства с. Радсад; народний музей історії села та господарства с. Степового; музей народного побуту смт Новий Буг; історико-етнографічний музей с. Галаганівки, музей болгарської культури мкр Тернівка, музей українського побуту при міській станції юннатів м. Миколаєва тощо. Загалом, на сьогоднішній момент на Миколаївщині діє 159 музейних установ, більшість яких проводять роботу по вивченню та збереженню культурної спадщини.

Сьогодні ми бачимо перші результати роботи з дослідження НКС в області, зокрема, зібрано матеріал по таких цікавих та унікальних елементах як:

місто Миколаїв, мікрорайон Матвіївка

- рецепт приготування борщу з бичками;
- народні пісні ансамблю «Червоняночка» Матвіївського будинку культури Миколаївської міської ради.

місто Миколаїв, мікрорайон Тернівка

- обряди болгарської культури «Сурва», «Мартениця», «Бабин ден».

Баштанський район

- традиції святкування зимових свят на Баштанщині: Різдва Христового, Маланки, Василя, Водохреща в селах Добре, Добра Криниця, Ново-Сергіївка, Інгулка, Старогорожено;
- народний костюм кінця XIX – початку XX століття, село Добра Криниця;
- технології традиційної вишивки села Інгулка.

Баштанська ОТГ

- традиційна обрядова весільна випічка міста Баштанка.

Березнегуватський район

- народні пісні села Шумлянка та Калуга від учасників фольклорного колективу «Калужаночки» Калужького сільського будинку культури Березнегуватського району;
- народні пісні сіл Новосевастополь і Тетянівка Березнегуватського району від учасників фольклорного колективу «Журавушка». Народні пісні села Червонопілля Березнегуватського району;
- говірки сіл Маліївка та Новоочаків — історичні поселення білорусів;
- пасхальні традиції оздоблення писанок села Лепетиха.

Братський район

- традиції святкування болгарського народного обряду «Трифона зарізана»;
- традиційне молдавське весілля села Обухівка;
- старовинні козачі легенди «Легенда про Макітрину балку» та «Легенда про те, як козак дубом став».

Веселинівський район

- Святвечір в селі Староолексіївка.

Вітовський район

- віник — бренд села Калинівка;
- особливості риболовлі села Лимани;
- клаптикові килимки села Зайчевське;
- технологія виготовлення чачі в селі Михайло-Ларине.

Врадіївський район

- традиції села Богемка Доброжанівської сільради;
- традиції святкування Різдва у Владіївському районі;
- обряд викупу нареченої сіл Новопавлівка та Ковалівка.

Єланецький район

- пісенне мистецтво фольклорного народного колективу «Джерело» Гражданського сільського клубу;
- обряд «Катання весільної свічки» в селі Гражданка;
- вишивка ікон і портретів від Любові Добровенко, село Великосербулівка;
- вишивка побутових виробів: рушників, скатертин, серветок від Марії Волос, смт Єланець.
- вишивка сюжетних картин від Олександри Порхун, смт Єланець;
- випікання короваїв і плачинд у селі Великосербулівка.

Казанківський район

- автентичний місцевий фольклор села Троїцько-Сафонове;
- рекрутські пісні Казанківщини;

- обоянське весілля на Казанківщині.

Кривоозерський район

- різдвяний вертеп в смт Криве Озеро;
- обряд маланкування села Курячі Лози;
- обряд «Розстріл куті» села Мала Мечетня;
- обряд святкування Івана Купала смт Криве Озеро;
- традиційні технології приготування копченої ковбаси;
- весільні обряди та традиції.

Новобузький район

- випікання святкового короваю;
- особливості відзначення різдвяних свят на Новобужжі.

Новоодеський район

- фольклорні пісні сіл Степове – колишня Кіровка – та Троїцьке;
- свадьба в селі Степове;
- різдвяні свята на Новоодещині;
- весільна випічка Новоодещини.

Традиційне обрядове дійство «Вертеп» на Різдво у селищі міського типу Криве Озеро

Свято «Маланка» або «Цигани» села Курячі Лози Кривоозерського району

Обласним ЦНТ та КОР ініційовано програми: «Народна скарбничка», в рамках якої проводиться дослідження традицій святкування Різдва на Миколаївщині (за результатами роботи проводиться щорічний конкурс-огляд «Чаро-дій»); програми дослідження весільних традицій нашого краю та традицій святкування Св. Миколая, акція «Мистецтво одного села» тощо.

Серед пріоритетних напрямків дослідження НКС Миколаївщини – вивчення та збереження давніх козацьких традицій краю. Адже на території нашої області з часів

Нової Січі, діяли дві козацькі паланки – Бугогардівська (центром якої був Гард-на Бузі, неподалік від сучасного Южноукраїнська) та Прогноївська. Після ліквідації в 1775 р. Запорізької Січі, значна частина паланкових козаків оселилася на території сучасної Миколаївщини, з тих поселень почалася історія цілої низки сучасних сіл та міст області, зокрема – сіл Гайдамацьке (сучасна Арбузинка), Семенівка, Воеводське, Костянтинівка, Кашперо-Миколаївка, Привольне, Інгулка, Щербані, Лиса Гора, Соколи – загалом, на сьогоднішній момент відомо про 116 козацьких поселень [13, с. 6–9]. Робота в цьому напрямку координується із представниками різноманітних козацьких об'єднань Миколаївщини.

Організатори свята Водохреща – представники козацької громади Миколаївщини: Максим Кутержинський, Антоніна Квасниця, Павло Риколенко, Сергій Щербаков

Миколаївщина – край, який став рідним домом для представників більш як сотні народностей, тому одним із важливих напрямків роботи ОЦНТ є вивчення традиційної культури етнічних спільнот краю, адже на нашій земля тісно переплелися традиції українців та болгар, молдаван та поляків, білорусів, вірменів, росіян та поляків, представників десятків інших національностей. В цьому плані ми співпрацюємо із Радою національних товариств, активістами різноманітних національно-культурних організацій області.

Зокрема, активну роботу зі збереження та популяризації елементів національної культури проводить болгарська община мкр.Тернівка. Тут дбайливо зберігають та відтворюють старовинні народні обряди, зокрема – традиції святкування болгарських світ Сурва, Мартениці та Бабін ден. Обряд святкування «Трифона-зарізана», який проводиться представниками молдавської общини Кривоозерщини, був зафіксований та описаний фахівцями районного будинку культури. Цікаві традиції має чеська община с. Богемка, «візитною картою» якої став чеський фольклорний ансамбль «Фраєрки».

Дослідження та збереження НКС є задачею комплексною, яку неможливо вирішити без залучення широкого кола спеціалістів в цій сфері. В роботі ми спираємось на підтримку фахівців: етнографів і етнологів, істориків, філологів, педагогів та соціологів тощо. Досягнуто домовленостей про співпрацю із низкою вишів Миколаївщини, зокрема – Чорноморським національним університетом ім. Петра Могили, Миколаївським національним університетом ім. В. Сухомлинського, Національним університетом кораблебудування ім. адмірала Макарова, Миколаївським коледжем культури та мистецтв, низкою інших установ та організацій. При МОЦНТ та КОР створено постійно діючу Комісію зі збору, обробки матеріалів та складання облікових карток елементів НКС Миколаївщини, до складу якої увійшли провідні фахівці в цій сфері.

В подальших планах Миколаївського ОЦНТ та КОР – розширення роботи в напрямі дослідження нематеріальної культурної спадщини краю, налагодження співпраці із відповідними установами інших областей України, передусім – південного регіону, із представниками ОТГ, відповідальними за цей сектор роботи, пошук перспективних партнерів, зацікавлених у роботі в галузі дослідження НКС. Сьогодні фахівці Миколаївського ОЦНТ та КОР ми працюють над розробкою та впровадженням нових обласних комплексних програм, реалізація яких дозволить максимально ґрунтовно та професійно вирішувати надзвичайно складну, але таку важливу задачу збереження та популяризації нематеріальної духовної спадщини України.

Джерела та література

1. Протокол про співробітництво між УРСР і Організацією Об'єднаних Націй в питаннях освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) від 13 квітня 1991 року. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_644. – Заголовок з екрану.
2. Обряди і звичаї українського народу півдня України (Миколаївської області). – Миколаїв : Миколаївський обласний науково-методичний центр народної творчості та культурно-освітньої роботи, 1994. – 12 с.
3. Українські народні пісні Миколаївщини / Укл. : Затурян А. І., Макаренко О. П. – Миколаїв : Миколаївський обласний науково-методичний центр народної творчості та культурно-освітньої роботи, 1994. – 38 с.
4. Українські народні пісні Миколаївщини: Врадіївський район / Упорядники : В. Л. Хоменко, В. В. Рамко. – Миколаїв : Миколаївський обласний науково-методичний центр народної творчості та культурно-освітньої роботи, 1995. – 51 с.
5. Ой, над Бугом : українські народні пісні, записані на Миколаївщині / Упорядник: Шпачинський О. А. – Миколаїв: Миколаївський обласний науково-методичний центр народної творчості та культурно-освітньої роботи, 1996. – 71 с.
6. Українські народні пісні Миколаївщини / укладач: Бойченко В.Б. – Миколаїв: Миколаївський обласний науково-методичний центр народної творчості та культурно-освітньої роботи, 2001. – 12 с.
7. Гапонов Д. О. Співає «Дмитрівчанка» : Збірник пісень с. Дмитрівки Очаківського району Миколаївської області / Д. О. Гапонов. – Миколаїв: Миколаївський обласний науково-методичний центр народної творчості та культурно-освітньої роботи, 2001.– 12 с.
8. Усатюк О. В. Українські народні свята, звичаї та обряди та їх зв'язок з народним календарем : методичні поради / О. В. Усатюк. – Миколаїв: Миколаївський обласний центр народної творчості та культурно-освітньої роботи, 2005. – 8 с.
9. Бабусині пісні : до 25-річчя фольклорного ансамблю «Бабусина пісня» / Упорядники: О. О. Снідан, Л. В. Чучмай. – Баштанка: Баштанський районний краєзнавчий музей, 2012. – 18 с.
10. Стрелецька Г. П. Народні традиції та звичаї Миколаївщини у сьогодні : із досвіду роботи працівників культури області / Галина Петрівна Стрелецька. – Миколаїв: Миколаївський обласний центр народної творчості та культурно-освітньої роботи, 2012. – 101 с.
11. Стрелецька Г. П. Чисті джерела : Збірка автентичних творів фольклорних експедицій в Казанківський та Доманівський райони Миколаївської області / Галина Петрівна Стрелецька. – Миколаїв: Миколаївський обласний центр народної творчості та культурно-освітньої роботи, 2013. – 41 с.
12. Чисті джерела : Збірка автентичних творів фольклорних експедицій у Веселинівський, Новоодеський та Єланецький райони Миколаївської області. Вип. II. / Упорядник С. Г. Пилипчук. – Миколаїв: Миколаївський обласний центр народної творчості та культурно-освітньої роботи, 2016. – 40 с.
13. Козацькі поселення на Миколаївщині. Історія і легенди / В. Дрізо, О. О. Царельник. Т. І. Іваницька та ін. / Наук. ред. В. В. Щукін – Миколаїв : Можливості Кіммерії, 2001.